

УДК 373.51

А. В. Калінська,
аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ГОТОВНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЙ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянуто теоретичні основи формування у старшокласників загальноосвітньої школи готовності до вибору професій в умовах профільного навчання, проаналізовано різні підходи до проблеми готовності старшокласників до професійного самовизначення, визначено структуру готовності старшокласників до вибору професій сфери економіки і підприємництва як інтегральної якості особистості.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, входження української освіти в європейський простір забезпечення належного рівня економічної підготовки набуває особливої актуальності. Це зумовлено тим, що сьогодні дедалі більше аспектів життя потребують високого рівня застосування економічних знань і вмінь, а відтак розширюється коло школярів, для яких економічна підготовка стає професійно значущою, особливого значення набуває проблема активізації самовиховання учнів. Нагального вирішення потребують ряд суперечностей: запровадження профільного навчання в старшій школі та необхідність уточнення змісту, форм і методів профорієнтаційної роботи в профільних класах; зростання вимог сучасного професійного середовища до фахівців на ринку праці та гостра потреба в методах, методиках і технологіях активізації професійного самовизначення; необхідність реалізації професійного потенціалу людини в якості суб'єкта економічної діяльності та недостатня робота в напрямку економічного виховання старшокласників.

Гуманізація освіти спрямована на створення необхідних умов для розвитку суб'єктивних якостей учня, здатності до самостійного визначення напрямку своєї майбутньої професійної діяльності, до побудови й реалізації життєвих планів, до життєтворчості. Актуальності набуває проблема підготовки молодшої людини до вибору майбутньої професії, результатом якої є професійне самовизначення особистості – одна з сторін цілісного життєвого самовизначення людини. Загальні проблеми профорієнтації досліджували Л. Йовайша, Є. Клімов, В. Мадзігон, Є. Павлютенков, Б. Федоришин, С. Чистякова та інші дослідники. Професійному самовизначенню старшокласників, готовності до вибору професій певного виду присвячено роботи М. Беха, Д. Закатнова, Н. Ковтуненко, А. Колиханової, Г. Левченка, Д. Тхоржевського, В. Плахути, М. Тименка, Л. Чеботарьової, О. Ястремської та інших. Дослідники В. Васильєв, Д. Закатнов, Н. Захаров, В. Зінченко, Є. Павлютенков, Н. Пряжніков, М. Тименко, Б. Федоришин, М. Янцур вважають, що розуміння старшокласником себе, вміння зіставляти знання про себе та про майбутню професійну діяльність мають визначати форми та методи профорієнтаційної роботи з учнями старших класів [1]. Проаналізувавши роботи К. Альбуханової-Славської, С. Батишева, Б. Душкова, Д. Кікнадзе, Г. Костюка, Б. Ломова, Г. Лооса, В. Рубахіна, М. Пряжнікова, А. Журкіної, С. Чистякової та інших дослідників з проблеми професійного самовизначення старшокласників, можна зробити висновок про те, що одним із показників ефективності навчально-виховної роботи школи за цим напрямом є рівень сформованості готовності учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів до свідомого вибору майбутньої професії.

Проблемі формування готовності до вибору професій присвячені філософські, соціологічні та психолого-педагогічні дослідження. Серед філософів та соціологів, які досліджували дану проблему, можна назвати Є. Головаху, В. Матусевича, В. Оссовського та інших. Проблему вибору старшокласниками майбутньої професії з точки зору специфіки юнацького віку, особливостей соціалізації учнів старших класів аналізували психологи Р. Бернс, Л. Божович, І. Кон, В. Рибалка, П. Шавір та інші. Психолого-педагогічним аспектам проблеми професійного самовизначення особистості присвячені роботи О. Губенка, Є. Клімова, О. Капустіної, В. Мадзігона, Н. Мосол, Є. Павлютенкова, К. Платонова та інших дослідників. Особливості формування готовності до вибору певних професій в учнів загальноосвітніх навчальних закладів досліджували А. Бас, О. Губенко, Н. Ковальська, В. Мачуський, О. Мельник, О. Мерзлякова, А. Назарчук, Л. Пасечнікова, А. Пашинський, О. Пашенко, О. Сафронова, Н. Шевченко та інші. Ряд сучасних досліджень присвячені підготовці старшокласників до підприємницької діяльності (В. Дрижак, О. Павелків, Н. Побірченко), психологічним особливостям мотивації підприємницької діяльності (Н. Худякова), готовності старшокласників до вибору професій у сфері менеджменту (Н. Ковальська), проблемі підготовки старшокласників до професій сфери економіки (Д. Закатнов), та потребує детального вивчення проблема формування у старшокласників готовності до вибору професій сфери економіки та підприємництва в умовах профільного навчання.

Метою даної статті є з'ясування сутності та структури готовності учнів старших класів до вибору професій сфери економіки та підприємництва в умовах профільного навчання.

Поняття "готовність" у науковій літературі трактується по-різному. У тлумачному словнику української мови за редакцією В. Дубічинського готовність – це "бажання зробити що-небудь" [2: 210]. Словник В. Даля трактує готовність як "стан або властивість готового" [3: 388]. У словнику С. Ожегова готовність визначається як "стан, при якому все зроблено, все підготовлено для чого-чого" [4: 116]. Словник із психології окреслює готовність як "стан підготовленості, в якому організм налаштований на дію чи реакцію" [5: 2]. В. Копоруліна в Українсько-російському психологічному словнику трактує готовність, як "активно-дієвий стан особистості, установку на певну поведінку, мобілізованість сил на виконання завдання" [6: 57].

Проблема формування готовності є не новою, але достатньо складною. Спочатку готовність досліджувалась науковцями на психологічному рівні. Різні автори неоднаково трактують "готовність". У психологічній літературі розглядаються конкретні форми готовності: установка (С. Конюхова, Д. Узнадзе); передстартовий стан (В. Алаторцев, А. Ганюшкін, М. Левітов, О. Чернікова та інші) [7]; готовність до виконання бойового завдання (М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Столяренко та інші); мобілізація готовності в спорті (Ф. Генон, А. Пуні та інші) [8]; стан пильності оператора (В. Бодров, Л. Нерсисян, В. Пушкін), адаптованість особистості в економічних ролях (А. Вяткін) тощо. У цілому в психолого-педагогічній науці можна виділити кілька підходів до розгляду поняття готовності: функціонально-психологічний (враховується стан психічних функцій людини), діяльнісний (наголошується готовність до тієї чи іншої діяльності: навчальної, спортивної, військової, трудової тощо), особистісний (поняття готовності визначене як певна характеристика або набір характеристик особистості). Різні трактування готовності обумовлені специфікою структури діяльності, що вивчалась у кожному конкретному випадку та відмінністю теоретичних підходів дослідників.

Представники функціонального підходу вважають, що готовність – це функціональний стан, який сприяє успішній діяльності та забезпечує високий її рівень. Поняття "функціональна система" розробив П. Анохін, С. Ільїн визначив поняття стану як реакцію функціональних систем; дослідники М. Дьяченко та Л. Кандибович вважають, що настанова та психологічна готовність є станами, які відрізняються один від одного за своєю психологічною природою (в одному випадку має місце актуалізація сформованих на основі попереднього досвіду психічних явищ, у другому випадку – психологічне утворення виникає під впливом задачі, вимог, обставин). На думку вчених, тільки в деяких випадках стани настанови та готовності збігаються, готовність є активнопідючим станом особистості, настановою на певну поведінку, мобілізованістю сил виконувати завдання [9].

Дослідженням готовності в контексті теорії діяльності взагалі та професійної діяльності займалися такі науковці: М. Зязюн, Л. Кадченко, М. Дьяченко, П. Дітюк, Л. Кандибович, Н. Левітов, Л. Кондрашова, Е. Лукаш, С. Манукова, О. Міщенко, Л. Нерсисян, Р. Нью, С. Поплавська, А. Пуні, В. Пушкін, В. Різник, А. Семенова, О. Ухтомський та інші. Якщо розглядається готовність до діяльності на функціональному фоні, то враховують передусім стан психічних функцій. Готовність як психічне явище найчастіше відносять до класу психічних станів [7; 8], тому часто використовується поняття "психологічна готовність до діяльності". Основним аргументом введення поняття "психологічна готовність до діяльності" стала необхідність виділення психологічного компонента як чинника, що зумовлює продуктивність діяльності і, за певних умов, відіграє вирішальну роль в опануванні тим чи іншим видом діяльності. На думку вчених готовність, як передумова для виконання будь-якої діяльності, водночас є її результатом.

Для розуміння суті психологічної готовності до діяльності важливе значення мають дослідження Д. Узнадзе, який розглядає будь-які психічні явища з точки зору установки. Установку, як готовність до діяльності, слід розуміти, за Д. Узнадзе, не як частковий психологічний феномен, а як універсальний стан цілісного суб'єкта. З таких позицій готовність формується під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх умов, свідомого та неусвідомленого сприйняття інформації [10]. Готовність до діяльності розглядає, також, М. Левітов, який розрізняє довготривалу готовність і тимчасовий стан готовності – "передстартовий стан". М. Левітов виділяє три види передстартового стану: звичайна (перед діяльністю, яка в даний час не потребує підвищених вимог), підвищена (стан, викликаний новизною і творчим характером діяльності) та знижена готовність (викликана слабкою, неконтрольованою мотивацією особистості) [7]. Учений розрізняє психічні стани залежно від того, які психічні функції переважають: пізнавальні, вольові чи емоційні. Цікаве тлумачення стану готовності до діяльності пропонує О. Ухтомський, розуміючи його як "оперативний спокій". Механізм стану готовності, за О. Ухтомським, спирається на рухливість "нервових процесів", що й забезпечує перехід від "оперативного спокою" до термінових дій.

Окрім готовності як психічного стану, розглядається готовність як стійка характеристика особистості. У дослідженнях А. Ковальова, М. Левітова, В. Мясичева, А. Пуні психічний стан

тракується як цілісний прояв особистості. У працях Д. Узнадзе установка, як готовність до дії, визначається як стан особистості в цілому, а не певний відокремлений психічний процес. Адже за своїм динамічним характером психічний стан займає проміжне місце між психічними процесами і психічними властивостями: психічні процеси (такі, як увага, емоції та ін.) за певних умов можуть розглядатися як стани, а такі стани, що мають тенденцію часто відтворюватися, сприяють розвитку відповідних властивостей особистості. Стан, на думку А. Пуні, можна представити як урівноважену, відносно сталу систему особистісних характеристик, на тлі яких розгортається динаміка психічних процесів [8].

У дослідженнях, де готовність розглядається як інтегральне особистісне утворення, вона має різні назви: загальна (А. Деркач, А. Ісаєв, Є. Романова); довготривала готовність (М. Дьяченко, Л. Кандибович, М. Левітов); підготовленість (М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Киричук, Є. Козлов, В. Крутецький, М. Левченко, С. Максименко, О. Мороз, А. Пуні, С. Терещук, Т. Щербан та інші). Готовність визначається, також, як наявність у людини комплексу відповідних здібностей (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн); як особистісне утворення, до якого входять мотиваційні, психічні і характерологічні особливості особистості (М. Дьяченко, Л. Кандибович, О. Ковальов); як синтез певних якостей особистості (С. Дибін, В. Крутецький, А. Фокшек); як інтегральна якість особистості (К. Платонов, В. Ширінський); як складне особистісне утворення (Ю. Гільбух). На думку І. Подласого, В. Сластьоніна особистісний підхід розглядає готовність як складне особистісне утворення, багатопланову, багаторівневу структуру якостей, властивостей і станів, які у своїй сукупності дозволяють конкретному суб'єктові успішно виконувати діяльність. Науковці С. Максименко та О. Пелех визначають готовність як цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки. В. Крутецький розуміє готовність як "ансамбль", синтез властивостей особистості: активне позитивне ставлення до діяльності, схильність до занять нею, що переходить у пристрасну захопленість; низку характерологічних рис та стійких інтелектуальних почуттів; наявність у перебігу діяльності сприятливих для її виконання психологічних станів; певний фонд знань, умінь і навичок у відповідній галузі. Психологічна готовність, на думку Н. Ковальської, крім професійно значущих якостей повинна включати професійну самосвідомість особистості.

Отже, готовність як стійку властивість особистості називають по різному: підготовленість, тривала чи стійка готовність. Тривала готовність являє собою структуру, до якої входять: необхідні для успішної діяльності знання, вміння, навички; позитивне емоційне ставлення до певного виду діяльності, мотивація; адекватні вимогам діяльності вольові якості, риси характеру, здібності, темперамент. Тимчасова і тривала готовність знаходяться в єдності. Дослідники розглядають готовність до вибору професій як такий психологічний стан суб'єкта, який характеризується розвинутими (відповідно до вікових особливостей учнів) компонентами інтелектуальної та операційної сфер (здібностями, відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом трудової діяльності), визначеними орієнтаціями на професійну діяльність (вираженими професійними інтересами, професійними намірами, професійними планами, сформованими мотивами вибору, настановами тощо), підкріпленими вольовими проявами (рішення про вибір професії, зусиллями, спрямованими на здійснення рішення, цілеспрямованими діями тощо).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що більшість науковців розглядають готовність у безпосередньому зв'язку з формуванням, розвитком і вдосконаленням психічних процесів, станів, якостей особистості. На готовність старшокласників до вибору професій сфери економіки та підприємництва, на економічну готовність у цілому впливає психічний стан особистості, але наукових даних по такому виду впливу недостатньо. Одночасно з подальшим дослідженням готовності на особистісному рівні (наприклад, економічна спрямованість, економічні здібності, самооцінка економічних рис характеру) виправдано дослідження такого виду діяльності як самовизначення в економічних ролях. Тому ми прийшли до висновку, що готовність старшокласників до вибору професій сфери економіки і підприємництва необхідно розглядати як інтегральну якість особистості, і формування готовності повинно включати комплекс педагогічних впливів, спрямованих на різні сторони розвитку індивіда: пізнавальну діяльність; емоційно-вольові реакції, які регулюють міру активності людини, а також мотиви вибору професій економічного спрямування, усвідомлення котрих сприяє ефективності формування стану готовності. Методологічною основою нашого дослідження стали праці І. Беха з проблеми особистісно-зорієнтованого виховання, Н. Побірченко – вікової періодизації готовності учнів до підприємницької діяльності, В. Рибалки – особистісного підходу в профільному навчанні, Б. Федоришина – системи професійної орієнтації, Є. Павлютенкова – управління професійним самовизначенням школярів, В. Сидоренка – формування готовності учнів до майбутньої праці, В. Русової – самоактуалізації особистості як умови профільного навчання, Л. Пасечнікової – формування в старшокласників орієнтації на досягнення життєвого успіху.

У сучасній науці при виділенні компонентів у структурі готовності чіткої узгодженості немає. На думку більшості науковців готовність – це полікомпонентне особистісне утворення, або стійка та динамічна характеристика особистості, яка складається з сукупності певних компонентів. М. Левітов розглядав готовність як комплекс об'єднаних у три групи змінних: мотиваційні компоненти, у яких відображена оцінка професії, її суспільне значення; компоненти підготовки до майбутньої трудової діяльності, які включають відповідні знання, вміння, навички; індивідуальні психологічні властивості особистості [7: 86]. У своїх дослідженнях М. Дьяченко і Л. Кандилович готовність розглядають як складне психологічне утворення з мотиваційним (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї й інші стійкі професійні мотиви), орієнтаційним (знання й уявлення про особливості й умови професійної діяльності, її вимоги до особистості), операційним (володіння засобами і прийомами професійної діяльності, її вимогами до особистості); вольовим (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків); оцінним (самооцінка своєї професійної підготовленості, встановлення відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним трудовим зразкам) структурними компонентами [9: 20]. А. Пуні акцентує увагу на пізнавальному, емоційному та вольовому компонентах і підкреслює, що вони не є ізольованими характеристиками розглядуваної особистісної якості, а динамічною системою взаємопов'язаних елементів.

Дослідники В. Рибалка, С. Максименко, О. Главник виділяють п'ять обов'язкових компонентів готовності: потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворюючо-програмуєчий, операційно-результативний, емоційно-чуттєвий компонент [2]; на думку В. Серікова структура та зміст готовності старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії повинні відповідати вимогам соціального середовища до рівня загальної та спеціальної підготовки і визначатися тими функціями, які виконуватиме в майбутньому працівник. Д. Закатнов виділяє мотиваційний, когнітивний та практичний компоненти у структурі готовності старшокласників до професійного самовизначення [11]. У дослідженні В. Мачуського, який вивчав готовність старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності, виділені когнітивний, мотиваційний, практично-дійовий, психологічний, креативний та самооціночний компоненти; в структурі готовності старшокласників до вибору професій в умовах МНВК О. Мельник окреслив мотиваційний, когнітивний, практичний та "Я" (компонент самосвідомості) компоненти, а Н. Ковтуненко, що досліджував формування у старшокласників готовності до вибору інженерно-технічних професій, виділив мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний компоненти [1: 86]. У дисертаційній роботі О. Губенка готовність до вибору технічної професії визначається як психологічний стан суб'єкта, який характеризується компонентами інтелектуальної та операційно-технічної сфер (здібностями, творчим технічним мисленням; відповідними знаннями, вміннями, навичками; досвідом трудової діяльності тощо), визначеними орієнтаціями на професійну діяльність (вираженими професійними інтересами, професійними намірами, сформованими мотивами вибору професії) і підкріпленими вольовими проявами (рішеннями про вибір професії, зусиллями та цілеспрямованими діями, спрямованими на реалізацію рішення). Дослідник С. Гриншпун визначає три складові готовності: моральну, психологічну, професійну; Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен зосередились на мотиваційному (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку), орієнтаційному (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості), операційному (володіння способами та прийомами діяльності, необхідними ключовими компетенціями), вольовому (самоконтроль, самооблізація, вміння управляти діями), оцінному (самооцінка своєї підготовленості і відповідність процесу розв'язання завдань оптимальним зразкам) компонентах.

Таким чином, аналіз літературних джерел щодо структури готовності дає нам підстави стверджувати, що більшість науковців включає до структури цього складного інтегрального утворення три компоненти: 1) когнітивний (пізнавальний); 2) мотиваційно-ціннісний; 3) практично-операційний. Формування феномену готовності здійснюється шляхом формування усіх її компонентів, при домінуючій ролі того, чи іншого компонента, в залежності від виду діяльності в умовах спеціально організованого навчання і виховання, що спрямоване на оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями. Автори по-різному висвітлюють процес формування готовності в залежності від специфіки вибору майбутньої трудової діяльності, кожен із компонентів у різних моделях має своє навантаження.

Визначення компонентів готовності учнівської молоді до професійного самовизначення актуалізовано необхідністю вдосконалення якості підготовки підростаючого покоління до майбутнього життя. Із поміж усіх існуючих педагогічних засобів підготовки старшокласників до вибору професії сфери економіки і підприємництва ми зосередили свою увагу на організаційних та методологічних аспектах конструювання змісту підготовки та засобів її реалізації в загальноосвітніх школах в умовах профільного навчання, де формування у старшокласників готовності до вибору професій відбувається в навчально-виховній діяльності. Готовність до вибору професій сфери

економіки та підприємництва у старшокласників – це інтегральна якість особистості, що формується у спілкуванні і діяльності, а з другого боку – це результат спілкування і діяльності (у сучасному тлумачному словнику української мови "якість" – та чи інша ознака, властивість когось-небудь [2: 1004], "інтеграція" [лат. *integratio* – відновлення, поповнення, цілий] – об'єднання чого-небудь у єдине ціле [2: 365]). Проявами готовності є позитивне ставлення до праці, певний рівень оволодіння економічними знаннями, вміннями і навичками; самостійність у розв'язанні професійних завдань; моральні риси особистості тощо.

Професії сфери економіки та підприємництва – це професії, які пов'язані з підприємницькою та управлінською діяльністю, а також фінансовою та фінансово-кредитною діяльністю. Визначення цих професій як професій сфери економіки та підприємництва є умовним. Сьогодні будь-яка професія пов'язана зі сферою економіки. Відповідно до класифікації професій за Є. Клімовим професії сфери економіки та підприємництва умовно належать до двох основних типів професій: "Людина – людина" (підприємець, менеджер, маркетолог, торговий представник та ін.) та "Людина – знакова система" (бухгалтер, економіст, фінансист тощо). Відповідно до певної професії, у трудовій діяльності переважає один із зазначених типів професій (підприємець може виконувати певні економічні розрахунки, а фінансовий працівник може працювати з клієнтами). За Д. Закатновим економічні професії типу "Людина – людина" можна умовно поділити на гностико-оперативний підтип (передбачає управління людьми та виконання завдань керівництва, організації тощо) та підтип обслуговування людей. Ми погоджуємось із Д. Закатновим, який вважає, що формування готовності старшокласників до усвідомленого вибору професій сфери економіки передбачає надання їм педагогічної допомоги, яка спрямована на одержання ними знань про себе (формування образу "Я"), про світ професійної праці (аналіз професійної діяльності), зіставлення знань про себе і про професійну діяльність (професійна проба). У процесі професійної проби в учнів активізуються отримані знання й уявлення про конкретну сферу професійної діяльності, формуються початкові професійні вміння і погляди на себе, як на суб'єкта цієї діяльності. Адже професійна проба включає технологічний аспект, характеризує операційну сторону професії, дає змогу виявити рівень оволодіння учнем певними професійними вміннями. Його реалізація передбачає виконання вправ на відпрацювання учнем прийомів роботи зі знаряддями праці, які використовуються у певній професії [11].

Аналіз зазначених вище, а також інших досліджень за даною проблематикою дозволив нам виділити у структурі готовності до вибору професій сфери економіки та підприємництва як інтегральної якості особистості мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивний компоненти. Перший мотиваційно-ціннісний компонент виражає позитивне ставлення до професії, мотиви вибору професії та цінність орієнтацій щодо майбутньої професійної діяльності. При домінуванні структурного підходу до вивчення мотивації особистості, мотивація розглядається як складна структура, що включає в себе певні ієрархічні компоненти: мотиви, потреби, інтереси, намагання, цілі, потяги, установки, ідеали тощо. Л. Божович розуміє мотивацію як сукупність мотивів, що визначають певну діяльність; І. Зимня визначає мотивацію як складну, багаторівневу неоднорідну систему стимулів, що включає в себе потреби, мотиви, інтереси, ідеали, прагнення, установки, емоції, норми, цінності тощо; на думку С. Занюка мотивація – це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини. На нашу думку мотивація – це ядро особистості до якого сходяться такі її якості, як спрямованість, ціннісні орієнтації, установки, соціальні очікування, домагання, емоції, вольові якості та інші соціальні та психолого-педагогічні характеристики. Показником усвідомленості вибору професії є мотиви. У психологічному словнику мотив визначається як "спонукальна причина дій і вчинків людини" [5], терміном "мотив" позначають досить різні психологічні утворення: мету діяльності, спонукання, стійкі властивості особистості тощо. Другий когнітивний компонент – включає наявність знань про індивідуальні особливості особистості, уявлення про професії сфери економіки та підприємництва, їх переваги та недоліки, про зміст професійної діяльності (об'єкт праці, мета, зміст, тощо), інформованість про вимоги професій до особистості, способи та шляхи оволодіння професіями, уявлення про сенс майбутньої професійної діяльності. Діяльнісно-практичний компонент – це наявність у старшокласників знань, вмінь та навичок, притаманних професіям сфери економіки та підприємництва, вміння розробляти індивідуальну програму їх набуття, здійснення практичних заходів з реалізації згаданої програми. Рефлексивний компонент – особистісна рефлексія своїх планів у проєкції на майбутню професійну діяльність, порівняння її з вимогами, які вона ставить до особистості. Саморозвиток як рушійна сила професійного розвитку можливий лише при високому рівні рефлексії. Рефлексія – інструмент саморозвитку на думку І. Кона. Свідоме, активно-рефлексивне ставлення до життя, професії дозволяє людині перейти до фази зрілості; професійний шлях, усвідомлені, відрефлексовані етапи професіоналізації є основними чинниками самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковтуненко Н. О. Психолого-педагогічні аспекти формування у старшокласників готовності до вибору інженерно-технічних професій. / Н. О. Ковтуненко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Київ-Житомир: Ви-во ЖДУ, 2004. – Кн. II. – 356 с.
2. Сучасний тлумачний словник української мови 65 000 слів/ За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Харків: ВД "Школа", 2006. – 1008 с.
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. – М.: Русский язык, Т. 1. А. – 3. – 1989. – 699 с.
4. Ожегов С. И. Словарь рус. языка: Ок. 57 000 / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 20-е изд., стереот. – М.: Рус. яз., 1998. – 750 с.
5. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 215 с.
6. Українсько-російський психологічний тлумачний словник / Авт. Упор. В. М. Копоруліна. – Харків: Факт, 2006. – 400 с.
7. Левитов Н. Д. О психологических состояниях человека. – М., 1964. – С. 103-142.
8. Пуни А. Ц. Некоторые психологические вопросы готовности в спорте. – М., 1973. – 79 с.
9. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Мн., 1976. – 176 с.
10. Узнадзе Д. Н. Общее учение об установке // Психологические исследования. – М., 1986. – С. 140-183.
11. Професійне самовизначення старшокласників: Метод. посіб. / Упоряд. Л. Шелестова. – К.: Вид. дім "Шкіл. Світу": Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
12. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избранные психол. труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна; Академия педаг. и социал. наук, Моск. психолого-социальный ин-т. – М., 1995. – 352 с.
13. Готовність до профільного навчання / Упорядник В. Рибалка. За аг. ред. С. Максименка, О. Главник. – К.: Мікрос-СВС. 2003. – 112 с.

Матеріал надійшов до редакції 22.12. 2009 р.

Калинская А. В. Теоретические основы формирования у старшеклассников готовности к выбору профессий сферы экономики и предпринимательства в условиях профильного обучения.

В статье рассмотрены теоретические основы формирования у старшеклассников общеобразовательной школы готовности к выбору профессий в условиях профильного обучения, проанализированы разные подходы к проблеме готовности старшеклассников к профессиональному самоопределению, определена структура готовности старшеклассников к выбору профессий сферы экономики и предпринимательства как интегрального свойства личности.

Kalinska A. V. Theoretical Foundations of Forming in Senior Pupils Willingness to Choosing a Career in Sphere of Economics and Entrepreneurship in Conditions of Profile Training.

In the article theoretical foundations of forming in senior pupils of general education willingness to choosing a career in conditions of profile training are scrutinized, different approaches to the problem of willingness of senior pupils to professional self-determination were analyzed, structure of willingness of senior pupils to choosing a career in sphere of economy and entrepreneurship as integral quality of personality was defined.